

Bogusława Puzio-Waławik

Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie

PROBLEM BEZROBOCIA W WOJEWÓDZTWIE MAŁOPOLSKIM W LATACH 2007–2009

Streszczenie: W opracowaniu omówiono sytuację na rynku pracy w Małopolsce w latach 2007–2009. Przedstawiono poziom stopy bezrobocia oraz zmiany tego wskaźnika w badanym okresie w województwie małopolskim oraz w Polsce. Następnie zaprezentowano strukturę bezrobocia wg płci, wieku i wykształcenia, a także z punktu widzenia innych czynników. W końcowej części przedstawiono wnioski oraz propozycje obszarów problemowych, w których podmioty rynku pracy powinny podjąć lub zintensyfikować działania, aby poprawić sytuację na rynku pracy w Małopolsce.

Słowa kluczowe: Małopolska, stopa bezrobocia, struktura bezrobocia, skutki, przyczyny, sytuacja gospodarcza

1. Wstęp

Lokalny rynek pracy stanowi odzwierciedlenie trendów i tendencji zachodzących w większej skali, np. w skali gospodarki krajowej. Należy jednak pamiętać, że równie istotne znaczenie mają czynniki charakterystyczne dla danego regionu czy województwa, a także różnego rodzaju nietypowe i specyficzne zjawiska występujące jedynie lokalnie. Sytuacja na rynku pracy w Małopolsce w latach 2007–2009 była konsekwencją działań dostosowawczych, będących rezultatem reakcji podmiotów gospodarczych na pogarszającą się sytuację ekonomiczną w omawianym okresie. Początkowo stan gospodarki był dobry, ale po gwałtownym załamaniu na rynkach finansowych w USA i Europie również w Polsce rozpoczął się okres spowolnienia gospodarczego. Na tym tle warto przyjrzeć się małopolskiemu rynkowi pracy, a zwłaszcza regionalnej stopie bezrobocia, aby stwierdzić jak bardzo zmiany w koniunkturze gospodarczej przekładają się na kształtowanie tego wskaźnika. Tłem dla tych rozważań są informacje dotyczące najważniejszych cech i zjawisk demograficznych występujących w badanym okresie w województwie małopolskim oraz kształtowanie się głównych wskaźników rynku pracy w tym województwie bezpośrednio przed kryzysem gospodarczym i w jego początkowej fazie.

2. Tło demograficzne województwa małopolskiego

Informacje dotyczące sytuacji demograficznej województwa małopolskiego w badanym okresie uzupełniają analizę bezrobocia na małopolskim rynku pracy i pomagają wyjaśnić przyczyny niektórych zjawisk zachodzących na tym rynku.

Pod koniec 2007 r. Małopolska liczyła 3 mln 279 tys. mieszkańców, czyli o 7 mln 830 osób więcej niż w roku poprzednim¹ (3 mln 287 tys. 100 mieszkańców² w 2008 r.) – był to największy przyrost ludności w ciągu ostatnich siedmiu lat. Jak podaje Urząd Statystyczny w Krakowie, główną przyczyną wzrostu liczby mieszkańców był dodatni przyrost naturalny oraz dodatnie saldo migracji stałej i czasowej. Podobnie jak w latach poprzednich, województwo małopolskie było jednym z czterech, w których odnotowano wzrost liczby ludności (obok mazowieckiego, pomorskiego i wielkopolskiego). Ogólnie liczba ludności Polski zmniejszyła się w 2007 r. (o 0,03%). Należy podkreślić, że w latach 2003–2007 liczba ludności w Małopolsce wzrosła o 1,3%, podczas gdy w całej Polsce zaobserwowano proces odwrotny (spadek o 0,3%). Małopolanie stanowią 8,6% ogółu ludności Polski, a ich udział w tej liczbie systematycznie rośnie.

Mimo że wraz ze wzrostem liczby ludności w Małopolsce w 2007 r. odnotowuje się też ponownie zmniejszenie populacji dzieci i młodzieży, można stwierdzić, że mieszkańcy Małopolski są młodszy niż całej Polski. Udział osób w wieku przedprodukcyjnym (do 15 lat) w Małopolsce wynosił 16,5% i był mniejszy niż rok wcześniej (16,8%). Natomiast zwiększyła się liczba ludności w wieku produkcyjnym (67,7%, w roku poprzednim – 67,5%), podobnie jak w wieku poprodukcyjnym (w Małopolsce: z 493 tys. 675 osób w 2003 r., co stanowiło 15,2%, do 520 tys. 449 osób w 2007 r., co stanowiło 15,9%). Jak wskazuje większość prognoz, udział osób w tej grupie będzie wzrastał, co związane jest bezpośrednio ze starzeniem się społeczeństwa.

Główne przyczyny bierności zawodowej w Małopolsce to³:

- pozostawanie na emeryturze,
- podjęcie nauki oraz uzupełnienie kwalifikacji,
- choroby lub niesprawność,
- obowiązki rodzinne związane z prowadzeniem domu,
- przekonanie o niemożności znalezienia pracy,
- wyczerpanie wszystkich znanych możliwości poszukiwania pracy.

Według informacji Głównego Urzędu Statystycznego w 2007 r. w Polsce wzrosła liczba ludności uzyskującej uprawnienia emerytalne o 200 tys., w 2008 r.

¹ Zob.: *Stan i ruch naturalny ludności w województwie małopolskim w 2007 roku*, „Informacja sygnalna” 2007, nr 12.

² http://www.stat.gov.pl/gus/5840_3697_PLK_HTML.htm.

³ *Rynek pracy w Małopolsce. Raport za rok 2007*, Wojewódzki Urząd Pracy w Krakowie, Kraków 2009, s. 12.

zaś o 215 tys. Nagły wzrost liczby emerytów w ostatnich dwóch latach był wynikiem zapowiadanej od dłuższego czasu reformy emerytalnej, której celem było ograniczenie łatwego dostępu do emerytur. Duża część ludności w wieku przedemerytalnym, obawiając się utraty możliwości nabycia świadczeń emerytalnych na starych zasadach, wystarała się o nie wcześniej. Sytuacja taka spowodowała lawinowy wzrost liczby osób starających się o emeryturę w latach 2007–2008. W roku 2009 i latach następnych można się spodziewać ograniczenia liczby emerytów.

3. Główne wskaźniki na rynku pracy w Małopolsce w latach 2006–2008

Rynek pracy w Małopolsce tuż przed światowym kryzysem gospodarczym charakteryzowała najniższa od lat stopa bezrobocia oraz najwyższy współczynnik aktywności zawodowej. Województwo małopolskie prezentowało się dobrze na tle całej Polski – wskaźniki rynku pracy kształtowały się tu korzystniej niż dla całego kraju (tabela 2).

Tabela 1. Współczynnik aktywności zawodowej, wskaźnik zatrudnienia i bezrobocia w Polsce i Małopolsce (w %)

Wyszczególnienie		2006	2007	2008
Stopa bezrobocia	Polska	14,5	10,0	6,7
	Małopolska	13,4	8,5	5,5
Wskaźnik zatrudnienia	Polska	46,5	48,6	50,4
	Małopolska	47,6	48,7	50,3
Współczynnik aktywności zawodowej	Polska	54,0	54,0	54,2
	Małopolska	55,0	53,9	53,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie publikacji: *Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności*, GUS, Warszawa 2007–2009.

Jak wynika z informacji podanych w tabeli 2, Małopolska cieszyła się w okresie analizy znacznie korzystniejszą sytuacją niż cała Polska, zwłaszcza w odniesieniu do stopy bezrobocia. Wartość wskaźnika bezrobocia dla Małopolski i Polski w badanym okresie dynamicznie malała. Według BAEL stopa bezrobocia w Małopolsce na koniec 2008 r. wynosiła 5,5%, w Polsce natomiast 6,7%. Współczynniki aktywności zawodowej i wskaźniki zatrudnienia kształtowały się na podobnym, ogólnie niskim poziomie⁴.

Trzeba podkreślić, że następuje równoczesna poprawa wskaźników zatrudnienia (wzrost) i bezrobocia (spadek), co przeczy powszechnej opinii o spadku bezrobocia spowodowanym przede wszystkim migracjami zagranicznymi⁵. W ostatnim

⁴ *Aktywność ekonomiczna ludności w województwie małopolskim w III kwartale 2007 roku*, „Informacja sygnałna” 2007, nr 27.

⁵ *Kwartalna informacja o rynku pracy. IV kwartał 2008 r.*, GUS, Warszawa 2009.

okresie obserwujemy liczne migracje powrotne spowodowane najczęściej kryzysem gospodarczym, wywołującym w kraju emigracji zwolnienia przede wszystkim wśród pracowników zagranicznych.

Tabela 2. Zmiana wskaźników rynku pracy w województwach w 2008 r.

Województwa	Współczynnik aktywności zawodowej			Wskaźnik zatrudnienia			Stopa bezrobocia		
	2007	2008	2007–2008	2007	2008	2007–2008	2007	2008	2007–2008
Dolnośląskie	53,3	52,9	-0,4	46,5	48,1	1,6	11,5	9,0	-2,5
Kujawsko-pomorskie	51,6	52,4	0,8	45,8	47,6	1,9	8,1	8,0	-0,1
Lubelskie	56,5	55,2	-1,3	51,2	50,4	-0,8	9,7	8,4	-1,3
Lubuskie	53,4	52,4	-1,0	48,2	49,1	0,8	9,0	4,8	-4,2
Łódzkie	54,8	55,3	0,5	49,8	51,6	1,9	7,5	6,0	-1,5
Małopolskie	53,4	53,6	0,2	48,9	50,3	1,5	7,9	5,5	-2,4
Mazowieckie	57,1	58,9	1,8	51,9	55,4	3,4	7,6	5,6	-2,0
Opolskie	51,1	51,2	0,0	46,4	47,9	1,6	9,4	5,6	-3,8
Podkarpackie	54,5	54,7	0,2	49,3	50,2	1,0	8,1	7,2	-0,9
Podlaskie	54,5	54,6	0,1	49,6	51,1	1,5	8,3	6,9	-1,4
Pomorskie	53,1	52,7	-0,4	48,1	49,8	1,7	8,5	3,9	-4,6
Śląskie	50,2	51,7	1,6	46,1	48,3	2,2	8,1	6,8	-1,3
Świętokrzyskie	56,4	56,6	0,2	49,6	51,6	2,0	10,1	9,6	-0,5
Warmińsko-mazurskie	51,5	51,3	-0,2	46,0	47,5	1,5	10,1	7,2	-2,9
Wielkopolskie	54,4	55,0	0,6	49,9	51,6	1,7	7,4	6,3	-1,1
Zachodniopomorskie	49,3	50,5	1,1	43,7	45,7	2,0	9,6	8,6	-1,0
Polska	53,7	54,2	0,5	48,6	50,4	1,8	8,5	6,7	-1,8

Źródło: *Rynek pracy w Małopolsce. Raport za rok 2008*, Wojewódzki Urząd Pracy w Krakowie, Kraków 2009, s. 8.

Województwami o najwyższej wartości współczynnika aktywności zawodowej w 2008 r. były: mazowieckie, świętokrzyskie, łódzkie oraz lubelskie. Małopolska pod względem tego wskaźnika, podobnie jak w zeszłym roku, zajmowała ósme miejsce wśród wszystkich województw. Największą dynamikę wzrostową odnotowały województwa: mazowieckie, śląskie, zachodniopomorskie, kujawsko-pomorskie oraz wielkopolskie.

Pod względem wskaźnika zatrudnienia w 2008 r. najwyższą wartością wyróżniały się województwa: mazowieckie, łódzkie, wielkopolskie oraz świętokrzyskie. Małopolska zajmowała siódmą pozycję (w 2007 r. ósma pozycja). Województwami, w których najbardziej wzrosła wartość tego wskaźnika były: mazowieckie, śląskie, świętokrzyskie oraz zachodniopomorskie.

Województwa o najniższej wartości wskaźnika bezrobocia (wg BAEL) na koniec 2008 r. to: pomorskie, lubuskie oraz małopolskie. Spadek stopy bezrobocia odnotowano we wszystkich województwach – największy w: pomorskim, lubuskim, opolskim oraz warmińsko-mazurskim.

W opisywanym roku ponadprzeciętna poprawa wszystkich trzech wymienionych wskaźników nastąpiła tylko w województwie mazowieckim, które od kilku lat pozytywnie wyróżnia się na tle pozostałych województw. Natomiast ponadprzeciętną poprawę współczynnika aktywności zawodowej oraz wskaźnika zatrudnienia odnotowały województwa: śląskie, zachodniopomorskie oraz kujawsko-pomorskie, czyli charakteryzujące się najniższymi wartościami opisywanych wskaźników w kraju. Mimo to wartości tych wskaźników we wspomnianych województwach pozostają nadal niższe niż średnia ogólnopolska. Zmiana wartości wskaźników dla tych województw poprawiła ich pozycję w stosunku do innych regionów Polski. Z ogólnej analizy wskaźników wynika, że pogorszenie pozycji Małopolski w odniesieniu do średniej ogólnopolskiej wynikało przede wszystkim z faktu, że część województw rozwijała się dużo szybciej, niż postępował rozwój województwa małopolskiego, co spowodowało przesunięcie go na niższe pozycje w porównaniu do pozostałych.

4. Kształtowanie się stopy bezrobocia w Małopolsce w badanym okresie

Stopa bezrobocia w województwie małopolskim na koniec 2008 r. wynosiła wg BAEL 5,5%, podczas gdy w Polsce 6,7%. Ten sam wskaźnik wyliczony na podstawie statystyk PUP wynosił odpowiednio: 7,6% oraz 9,5%⁶. W analizowanym okresie istniały zarówno w Małopolsce, jak i w Polsce warunki do zmniejszenia stopy bezrobocia. Liczba osób czynnych zawodowo oraz zatrudnionych wzrastała, zdecydowanie spadało natomiast bezrobocie⁷.

Począwszy od 2004 r. liczba bezrobotnych w województwie małopolskim dynamicznie spadała. Według statystyk powiatowych urzędów pracy w Małopolsce pod koniec 2008 r. było 97 tys. 813 osób takich osób. W tym samym roku liczba osób bez pracy w województwie zmniejszyła się o 14 tys. 789, czyli o 13,1% w stosunku do 2007 r. Oznacza to, że z rejestrów bezrobotnych odeszło 32 tys. 659 osób, czyli 22,5%. Dodać należy, że informacje z początku 2009 r., a więc z okresu wyraźnego pogorszenia się koniunktury gospodarczej, wskazywały na wzrost bezrobocia.

W 2008 r. liczba bezrobotnych zmniejszyła się w całej Polsce o 272 tys. 821 osób, czyli o 15,6% w stosunku do 2007 r. W wartościach względnych zmniejszenie bezrobocia w Polsce było o 2,5 punktu procentowego większe niż w Małopolsce⁸.

⁶ Informacje pochodzące z prowadzonego przez GUS Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL) różnią się od danych z powiatowych urzędów pracy. Stopa bezrobocia oszacowana na podstawie statystyk powiatowych urzędów pracy jest wyższa, gdyż definicja osoby bezrobotnej jest dużo bardziej liberalna. W BAEL decydujące są bowiem chęć i możliwość podjęcia pracy w okresie dwóch tygodni od momentu badania, podczas gdy w przypadku stopy bezrobocia rejestrowanego (oparte na danych na PUP) liczy się fakt rejestracji w urzędzie.

⁷ Ze względu na fakt, że informacja uzyskiwana ze statystyk urzędów pracy jest bardziej szczegółowa część opracowania dotycząca bezrobocia oparta będzie na tym źródle informacji.

⁸ *Rynek pracy w Małopolsce. Raport za rok 2008*, Urząd Statystyczny w Krakowie, Kraków 2009, s. 22 i nast.

Tabela 3. Stopa bezrobocia rejestrowanego w Polsce i Małopolsce ogółem oraz wg płci w latach 2007–2009 (w %)

Wyszczególnienie	2007	2008	2009
Polska	11,2	9,5	11,9*
Kobiety	58	56,5	52,9
Mężczyźni	42	43,5	47,1
Małopolska	8,7	7,6	9,7*
Kobiety	61,3	59,0	54,2
Mężczyźni	38,7	41,0	45,8

* Dane za 2009 r. dotyczą stanu na koniec listopada.

Źródło: opracowanie własne na podstawie publikacji: *Bezrobocie rejestrowane w II kwartale 2009 r.*, GUS, Warszawa 2009, s. 13; *Rocznik Statystyczny Województwa Małopolskiego*, Urząd Statystyczny w Krakowie, Kraków 2009, s. 171–199; <http://www.stat.gov.pl/gus>.

Mimo że liczba osób pozostających bez pracy pod koniec 2008 r. była niższa niż w roku poprzednim, dynamika spadkowa z roku 2007 nie powtórzyła się. W 2008 r. z rejestrów PUP ubyło mniej osób niż w latach poprzednich. Według raportu *Rynek pracy w Małopolsce* sprawdziły się przewidywania sprzed roku dotyczące spowolnienia spadku bezrobocia. Przyczyn upatrywano w wyczerpaniu się w rejestrach PUP osób dobrze rokujących z punktu widzenia możliwości znalezienia zatrudnienia (w rejestrach pozostały osoby o niższych kwalifikacjach), jak również w wysokim wroście wynagrodzeń w latach 2006–2007, co znacznie podrożyło koszty pracy i mogło zniechęcać pracodawców do zatrudniania. Do tych zagrożeń należałoby dodać wydarzenia o szerszym charakterze, które wpłynęły na rynek pracy. Chodzi przede wszystkim o spowolnienie wzrostu gospodarczego z powodu kryzysu w USA oraz w krajach UE (zarówno starych, jak i części nowych, głównie nadbałtyckich). Pogarszanie się sytuacji na rynku pracy jest widoczne w rejestrach osób bezrobotnych. W latach poprzednich sezonowy wzrost bezrobotnych w miesiącach jesienno-zimowych był nieznaczny (od września 2005 do lutego 2006 r. wzrost o 6,6%; od września 2006 do lutego 2007 r. spadek o 0,7%; od września 2007 do lutego 2008 r. wzrost o 1,2%), natomiast od września 2008 do lutego 2009 r. bezrobocia aż o 26,7%. Tak znacząca różnica spowodowana jest przede wszystkim przewagą napływów do rejestrów bezrobotnych nad odpływami, głównie z powodu znacznego spadku liczby ofert pracy. W 2008 r. zgłoszono do rejestrów 73,8 tys. ofert pracy, czyli o 7,5 tys. mniej niż w roku poprzednim. W poprzednim roku w grudniu w rejestrach PUP było ok. 4,2 tys. ofert pracy przeznaczonych dla osób bezrobotnych, podczas gdy w roku następnym już tylko 1,9 tys.⁹

Jeśli chodzi o 2009 r., to na koniec drugiego kwartału liczba bezrobotnych zarejestrowanych w powiatowych urzędach pracy w Małopolsce wynosiła 117 tys. 115 osób,

⁹ Tamże, s. 23–24.

co daje stopę bezrobocia równą 8,7% (w tym samym okresie w Polsce było to 1 mln 355 tys. osób, co daje stopę bezrobocia rzędu 10,7%).

Tabela 4. Napływ i odpływ bezrobotnych w Małopolsce w latach 2007–2009* (w tys.)

Wyszczególnienie	2007		2008		2009*	
	napływ	odpływ	napływ	odpływ	napływ	odpływ
I kwartał	39,5	44,0	37,1	39,2	16,7	12,7
II kwartał	31,5	52,6	31,0	46,4	14,4	14,8
III kwartał	40,0	45,6	42,2	45,5	b.d.	b.d.
IV kwartał	40,5	41,8	45,5	38,5	b.d.	b.d.

* Dane za rok 2009 dotyczą I i II kwartału.

Źródło: opracowanie własne na podstawie informacji z PUP w Małopolsce oraz publikacji: *Bezrobocie rejestrowane w II kwartale 2009...*, dz. cyt., s. 46.

W trzech pierwszych kwartałach 2008 r. dał się jeszcze zaobserwować spadek liczby bezrobotnych w województwie małopolskim, wynikający z dodatniego salda napływów i odpływów. W porównaniu do roku poprzedniego różnica ta była jednak mniej korzystna. W czwartym kwartale sytuacja diametralnie się odwróciła – do rejestrów bezrobotnych napłynęło o 7 tys. osób więcej niż z nich odeszło.

Stopa bezrobocia rejestrowanego w Małopolsce na koniec 2008 r. wynosiła 7,6%, podczas gdy w Polsce 9,5%. Od dłuższego czasu daje się obserwować zmniejszający się dystans między Małopolską i Polską (w roku poprzednim różnica ta wynosiła 2,5 punktu procentowego, natomiast w 2006 r. 3,5)¹⁰. Świadczy to o mniejszej dynamice spadkowej liczby bezrobotnych w Małopolsce.

5. Struktura bezrobotnych w Małopolsce

Osoby bezrobotne stanowią grupę niejednorodną pod wieloma względami. Warto przyrzeć się strukturze bezrobocia w województwie małopolskim z punktu widzenia wykształcenia i zawodów oraz udziału w niej osób będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy.

Bezrobotni w Małopolsce cechują się stosunkowo wysokim poziomem wykształcenia. Powinno to sprzyjać ich aktywizacji zawodowej, jednak – jak widać z danych w tabeli 6 – rośnie w grupie tej udział osób z wyższym i średnim wykształceniem przy jednoczesnym spadku liczby osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym. Zmniejszenie tej ostatniej kategorii było wynikiem spadku liczby bezrobotnych w grupie zawodowej robotników przemysłowych i rzemieślników. Postępujące zmiany w strukturze wykształcenia osób pozostających bez pracy przebiegają w tym samym kierunku co zmiany w wykształceniu ludności Małopolski – wzrasta udział osób z wyższym i średnim poziomem wykształcenia.

¹⁰ Tamże, s. 24.

Tabela 5. Struktura wykształcenia osób bezrobotnych w Małopolsce w latach 2006–2008 (w %)

Wykształcenie	2006	2007	2008
Wyższe	7,0	8,0	10,1
Policealne, średnie zawodowe	25,7	25,7	25,9
Średnie ogólnokształcące	9,7	10,4	12,1
Zasadnicze zawodowe	33,0	31,2	29,2
Gimnazjalne i poniżej	24,6	24,7	22,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie publikacji: *Rynek pracy w Małopolsce...*, dz. cyt., s. 25.

Tabela 6. Liczba osób bezrobotnych w Małopolsce wg wielkich grup zawodowych w 2008 r.

Zawody	2008	Zawody	2008
Bez zawodu	17 648	Rolnicy, ogrodnicy, leśnicy i rybacy	1 847
Przedstawiciele władz publicznych	563	Robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy	21 208
Specjaliści	9 215	Operatorzy i monterzy maszyn i urządzeń	4 113
Technicy i inny średni personel	15 404	Pracownicy przy pracach prostych	9 215
Pracownicy biurowi	5 045	Siły zbrojne	26
Pracownicy usług osobistych i sprzedawcy	13 771		

Źródło: opracowanie własne na podstawie publikacji: *Rynek pracy w Małopolsce...*, dz. cyt., s. 26.

Analizując strukturę bezrobocia w Małopolsce z punktu widzenia tzw. wielkich grup zawodowych, widać, że najliczniej reprezentowani są robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy, którzy stanowią aż 21,7% ogółu bezrobotnych. Następne grupy to: „bez zawodu” (18%), technicy i średni personel (15,7%) oraz pracownicy usług osobistych i sprzedawcy (14,1%).

Uwzględniając szczegółową klasyfikację zawodów, możemy stwierdzić, że wśród osób bezrobotnych najliczniej reprezentowani są: sprzedawcy (7199), asystenci ekonomiczni (2864), pracownicy biurowi (2499), kucharze (2216), ślusarze (2058), krawcy (1969), robotnicy gospodarczy (1502), technicy mechanicy (1435), robotnicy budowlani (1369) oraz murarze (1337)¹¹.

Duży udział w grupie bezrobotnych mają osoby znajdujące się w trudnej sytuacji na rynku pracy, a mianowicie:

- niepełnosprawni,
- osoby samotnie wychowujące dzieci do 7 lat,
- osoby bez kwalifikacji zawodowych,
- osoby powyżej 50 roku życia,
- długotrwale bezrobotni,
- osoby do 25 roku życia,
- kobiety.

Dodać należy, że wymienione wyżej kategorie osób częściowo się pokrywają i dlatego dane liczbowe zawarte w tabeli 7 nie sumują się do 100%.

¹¹ Informacje na podstawie danych z WUP: www.wup-krakow.pl/malopolski-rynek-pracy.

Tabela 7. Udział osób w szczególnej sytuacji na rynku pracy w Małopolsce w latach 2006–2009* (w %)

Wyszczególnienie	2006	2007	2008	2009*
Niepełnosprawni	3,3	4,2	5,3	5,2
Osoby samotnie wychowujący dzieci do 7 lat	2,4	3,7	5,4	4,8
Bez kwalifikacji zawodowych	24,8	26,9	24,5	24,0
Powyżej 50 roku życia	15,1	17,8	17,4	16,3
Długotrwale bezrobotni	62,6	59,8	46,9	38,4
Osoby do 25 roku życia	24,0	22,9	25,8	26,6
Kobiety	59,6	61,3	59,0	54,1

* Dane za 2009 r. dotyczą II kwartału.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: <http://www.wup.krakow.pl/malopolski-rynek-pracy>.

Do 2007 r. udział kobiet wśród ogółu bezrobotnych rósł. Sytuacja zmieniła się dopiero w roku 2008 i utrzymała się również w pierwszej połowie 2009 r. – spada liczba kobiet wśród bezrobotnych. Ponadto przez drugi rok z rzędu zmniejsza się liczba osób długotrwale bezrobotnych. W 2006 r. osoby pozostające bez pracy dłużej niż 12 miesięcy stanowiły 62,6%, natomiast pod koniec 2008 r. już tylko 46,9%. Korzystna zmiana sytuacji w tych grupach potwierdza tylko tezę, że w przypadku poprawy na rynku pracy osoby z grup defaworyzowanych wchodzi nań jako ostatnie, natomiast gdy warunki na rynku pracy pogarszają się opuszczają go jako pierwsze.

Osoby do 25. roku życia stanowiły 25,8% bezrobotnych w Małopolsce. Do końca trzeciego kwartału 2009 r. udział ich zwiększył się do 26,6%. Terytorialne rozmieszczenie tej kategorii bezrobotnych jest w Małopolsce zróżnicowane. W 2008 r. najniższy poziom bezrobocia wśród młodzieży występował w¹²:

- Krakowie – 12,9%,
- Tarnowie – 21%,
- powiecie tatrzańskim – 21,8%,
- powiecie wielickim – 22,8%,
- powiecie olkuskim – 23%,
- mieście Nowy Sącz – 23,3%.

Z kolei najwyższy udział bezrobotnej młodzieży był w:

- powiecie proszowickim – 39,7%,
- powiecie bocheńskim – 36,1%,
- powiecie nowotarskim – 32,2%.

Jeśli chodzi o osoby długotrwale bezrobotne, to w badanym okresie obserwuje się ich przepływy do zatrudnienia. Największe odpływy z tej grupy wystąpiły w Krakowie oraz powiatach: bocheńskim, wielickim, suskim, nowosądeckim, oświęcimskim i chrzanowskim. Oznacza to, że znaczny popyt na pracę pozwolił na ak-

¹² *Rynek pracy w Małopolsce...*, dz. cyt., s. 32.

tywizację szczególnie trudnej grupy bezrobotnych. Osoby długotrwale bezrobotne posiadają zazwyczaj kwalifikacje niedostosowane do potrzeb lokalnej gospodarki i nie są w stanie samodzielnie poradzić sobie z powrotem na rynek pracy. Dodatkowym utrudnieniem jest dla nich stopniowe wykluczanie nie tylko z aktywności zawodowej, ale również z pozostałych sfer życia społecznego.

Powiatowe urzędy pracy są instytucjami, które w największym stopniu wspierają osoby długotrwale bezrobotne w powrocie do zatrudnienia. Działania te finansowane są zarówno ze środków Funduszu Pracy, jak i Europejskiego Funduszu Społecznego. W 2008 r. osoby długotrwale bezrobotne stanowiły 34,7% wszystkich uczestników aktywnych programów rynku pracy w Małopolsce¹³. Tworzyły one też najliczniejszą grupę uczestników prac społecznie użytecznych (80%), robót publicznych (68%), przygotowania zawodowego w miejscu pracy (60,6%)¹⁴. Powyższe formy pozwalają bowiem na bezpośredni kontakt z zatrudnieniem oraz aktualizację kwalifikacji czy umiejętności pracowniczych. Tym samym prowadzą do przełamywania postaw bezradności i zniechęcenia do aktywnego poszukiwania pracy, często towarzyszących długotrwałemu bezrobociu.

Informacje statystyczne wskazują na niską aktywność zawodową wśród osób po 50. roku życia. Przyczyną tego stanu jest przede wszystkim przejście na emeryturę, konieczność opieki nad osobami zależnymi czy niepełnosprawność. Populacja osób powyżej 50 lat czynnych zawodowo jest nieproporcjonalnie mała w stosunku do ogółu ludności w wieku produkcyjnym, która ukończyła 50 lat. Problem z utrzymaniem aktywności zawodowej osób w tej grupie wiekowej ma nie tylko wymiar ekonomiczny i demograficzny, ale również psychologiczno-społeczny. Decyzja o dezaktywizacji zawodowej często powodowana jest lękiem przed utratą pracy na rzecz młodszych i lepiej wykształconych pracowników, a w konsekwencji może prowadzić do bezrobocia – często długotrwałego. Równocześnie ocena własnej sytuacji na rynku pracy oraz możliwości znalezienia zatrudnienia jest w tej grupie wiekowej relatywnie niska¹⁵. Emerytura jest postrzegana jako korzystniejsze rozwiązanie od potencjalnej utraty pracy, gdyż gwarantuje stabilność dochodów, choć równocześnie są one niższe od uzyskiwanego wcześniej wynagrodzenia. Jednocześnie część osób przechodzących na emeryturę nie rezygnuje z aktywności zawodowej, decydując się na kontynuację dotychczasowego zatrudnienia na części etatu lub podejmowanie różnorodnych prac dorywczych. Z kolei analiza subsydiowanych programów rynku pracy, realizowanych przez powiatowe urzędy pracy w 2008 r., prowadzi do stwierdzenia, że osoby bezrobotne, które ukończyły 50 lat, stosunkowo w najmniejszym stopniu korzystają z dostępnych form wsparcia.

Wysokość stopy bezrobocia osób młodych na rynku pracy, jako jednej z grup w trudnej sytuacji na rynku pracy, zależy bezpośrednio zarówno od koniunktury gospo-

¹³ *Ocena sytuacji na rynku pracy województwa małopolskiego w roku 2008*, załącznik do uchwały nr XXXII/473/09 Sejmiku Województwa Małopolskiego z dnia 25 maja 2009 r., s. 43.

¹⁴ <http://www.wup-krakow.pl/malopolski-rynek-pracy>.

¹⁵ Zob.: *Rynek pracy w Małopolsce...*, dz. cyt., s. 12–17.

darczej, jak i preferencji edukacyjnych osób młodych. Trudna sytuacja tej grupy na rynku pracy wynika również z braku umiejętności aktywnego poszukiwania pracy, których nie uzyskała w trakcie edukacji szkolnej. Coraz większe zainteresowanie młodzieży wiedzą na temat planowania kariery zawodowej jest wyraźnie widoczne w strukturze klientów Wojewódzkiego Urzędu Pracy – Centrów Informacji i Planowania Kariery Zawodowej. Osoby do lat 25 stanowią 27% wszystkich klientów urzędu pracy w zakresie poradnictwa zawodowego. Powiatowe urzędy pracy wspierają start zawodowy tej grupy bezrobotnych w ramach działalności ustawowej oraz projektów finansowanych ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego¹⁶. Jedną z podstawowych form aktywizacji, przeznaczoną dla tej grupy, są staże. Liczba osób objętych nią wyniosła w 2008 r. 11 tys. 552 osoby, czyli 2,2%, a zatem więcej niż w roku poprzednim¹⁷.

6. Zróżnicowanie terytorialne bezrobocia w Małopolsce

Bezrobocie w Małopolsce jest zróżnicowane terytorialnie. Od lat najniższy poziom utrzymuje się w Krakowie (2,8% w 2008 r.), natomiast wśród powiatów o najwyższej stopie bezrobocia co roku są wymieniane inne. W 2008 r. najwyższy poziom bezrobocia wystąpił w powiatach¹⁸:

- dąbrowskim (16,6%),
- limanowskim (15,6%),
- nowosądeckim (14,3%),
- gorlickim (13,6%),
- olkuskim (11,0%),
- brzeskim (10,6%),
- tarnowskim (10,5%),
- chrzanowskim (10,1%),
- oświęcimskim (9,0%),
- nowotarskim (8,8%),
- mieście Nowy Sącz (8,6%),
- powiecie wadowickim (8,4%),
- myślenickim (8,2%),
- proszowickim (8,1%),
- tatrzańskim (7,2%),
- mieście Tarnów (7,2%),
- powiecie suskim (7,1%),
- wielickim (6,9%),
- miechowskim (6,7%),
- krakowskim (6,7%),

¹⁶ <http://www.wup-krakow.pl/malopolski-rynek-pracy>.

¹⁷ *Ocena sytuacji na rynku pracy...*, dz., cyt., s. 49.

¹⁸ *Biuletyn WUP. IV kwartał 2008 roku*, Wojewódzki Urząd Pracy w Krakowie, Kraków 2009.

- bocheńskim (5,9%),
- mieście Kraków (2,8%).

Ze względu na gwałtowne zjawiska gospodarcze w drugiej połowie 2008 r. i spóźnioną reakcję rynku pracy warto przyjrzeć się zmianom, jakie zaszły na tym rynku w Małopolsce pomiędzy końcem czwartego kwartału 2008 a końcem trzeciego kwartału 2009 r. (tabela 8).

Tabela 8. Liczba zarejestrowanych bezrobotnych w Małopolsce w I kwartale 2009 i IV kwartale 2008 r. oraz dynamika zmian

Powiaty	IV kwartał 2008 r.	III kwartał 2009 r.	Dynamika zmian (w %)
Bocheński	2 051	2 637	130
Brzeski	3 474	3 874	118
Chrzanowski	4 217	4 502	120
Dąbrowski	3 920	4 087	110
Gorlicki	5 690	5 925	116
Kraków Miasto	10 628	14 648	128
Kraków Powiat	5 423	7 193	133
Limanowski	7 068	8 391	114
Miechowski	1 415	1 467	116
Myślenicki	3 523	4 731	130
Nowy Sącz Miasto	3 648	4 331	126
Nowy Sącz Powiat	8 629	10 194	119
Nowotarski	5 418	5 726	108
Olkuski	4 977	5 878	120
Oświęcimski	4 751	5 221	126
Proszowicki	1 548	1 705	107
Suski	2 189	2 730	134
Tarnów Miasto	4 026	5 085	122
Tarnów Powiat	6 461	7 731	119
Wadowicki	4 689	6 084	127
Wielicki	2 194	3 064	141
Zakopiański	1 874	2 271	105
Małopolska	97 813	117 475	120

Źródło: *Biuletyn WUP. I kwartał 2009 roku*, Wojewódzki Urząd Pracy w Krakowie, Kraków 2009, s. 2–3.

We wszystkich powiatach województwa małopolskiego w badanym okresie zaobserwowano wzrost stopy bezrobocia. W pierwszym kwartale 2009 r. był on najwyższy w powiecie suskim (o 34%) i wielickim (o 41%), natomiast najmniejszy w powiatach tatrzańskim (o 5%) i proszowickim (o 7%).

7. Podsumowanie

Województwo małopolskie, podobnie jak cała Polska, odczuwa skutki międzynarodowego kryzysu gospodarczego, który rozpoczął się w latach 2007–2008. Istotne jest, by odpowiednie instytucje wdrożyły lub zintensyfikowały działania mające na celu pobu-

dzenie lokalnej gospodarki. Wydaje się konieczne wzmocnienie motywacji pracodawców oraz pozostających w gorszej sytuacji na rynku pracy w celu ograniczenia negatywnego wpływu dekonstrukcji gospodarczej na małopolską gospodarkę i rynek pracy.

Działania te powinny obejmować następujące obszary działalności¹⁹:

- wsparcie pracodawców przechodzących procesy adaptacyjne i modernizacyjne – na skutek kryzysu firmy tracą zlecenia i często jedynym dla nich ratunkiem wydaje się restrukturyzacja zatrudnienia. Rośnie liczba zgłoszeń o planowanych zwolnieniach grupowych kierowanych do powiatowych urzędów pracy – w pierwszym kwartale 2009 r. objęły one ok. 3 tys. osób w całym województwie. Trzeba jednak pamiętać, że te informacje dotyczą jedynie planowanych zwolnień w firmach zatrudniających powyżej 50 pracowników, w rzeczywistości zwolnień mogło być więcej. Dlatego należy pomóc przedsiębiorstwom w okresie spadku koniunktury, by zminimalizować skutki międzynarodowego kryzysu w odniesieniu do Małopolski. W działania te powinny zaangażować się różne instytucje, gdyż współpraca w tym zakresie (zgodnie z zasadą synergii) może przynieść więcej korzyści;
- wzmocnienie konkurencyjności przedsiębiorstw – ważne jest rozwijanie innowacyjności oraz popieranie transferu technologii. Pod względem nakładów przedsiębiorstw przemysłowych na innowacje Małopolskę wyprzedzają województwa: śląskie, mazowieckie, łódzkie, wielkopolskie oraz dolnośląskie. Polityka regionalna w zakresie rynku pracy powinna sprzyjać tworzeniu rozwiązań wykorzystujących potencjał naukowy dla poprawy konkurencyjności gospodarki i tworzenia miejsc pracy dla osób z wysokimi kwalifikacjami. Należy tworzyć parki technologiczne i strefy współpracy nauki z przemysłem, z korzyścią dla obydwu stron. Równocześnie należy wspierać przedsiębiorstwa w zakresie planowania strategicznego w celu lepszego przystosowania przedsiębiorstw do wahań koniunktury;
- poprawa dostępu do kształcenia ustawicznego wśród mieszkańców regionu – działania w tym obszarze powinny dotyczyć rozwoju postaw przystosowawczych na rynku pracy i umiejętności radzenia sobie w sytuacji utraty pracy. Szczególnie chodzi tu o poprawę mobilności i zdolności oraz możliwości przekwalifikowania się w celu utrzymania lub znalezienia pracy;
- promowanie postaw przedsiębiorczych – rozwój przedsiębiorczości jest koniecznym warunkiem zwiększenia zatrudnienia i łagodzenia negatywnych skutków przemian gospodarczych. Przedsiębiorczość należy wspierać i rozwijać na każdym szczeblu, zwłaszcza na poziomie lokalnym, a w szczególności, gdy chodzi o małe i średnie przedsiębiorstwa;
- zwiększenie spójności społecznej w regionie – chodzi tu zwłaszcza o wyrównanie poziomu rozwoju społecznego i gospodarczego pomiędzy powiatami,

¹⁹ Zob.: *Regionalny Plan Działań na Rzecz Zatrudnienia na rok 2009*, załącznik do uchwały nr 396/09 Zarządu Województwa Małopolskiego z dnia 16 kwietnia 2009 r., Kraków, kwiecień 2009 r., s. 9 i nast.

gdyż różnice są nadal istotne (w styczniu 2009 r. stopa bezrobocia w Krakowie wynosiła 3,1%, a np. w powiecie dąbrowskim 17,7%; wskaźnik przedsiębiorczości z tego samego okresu też różni się znacząco, np. w Krakowie na 1 tys. mieszkańców przypadało znacznie więcej podmiotów gospodarczych – 139,7 niż w powiecie dąbrowskim – 44). Ważne wydają się działania w zakresie wyrównywania szans edukacyjnych, a także dostępu do usług rynku pracy oraz usług wspierania przedsiębiorczości;

- przeciwdziałanie dezaktywizacji zawodowej kobiet – mimo pewnej poprawy w tym zakresie nadal w Małopolsce jest więcej bezrobotnych kobiet niż mężczyzn (tak zresztą jak w całej Polsce). Trzeba zintensyfikować działania w zakresie godzenia życia zawodowego kobiet z życiem rodzinnym przez stosowanie elastycznych form zatrudnienia, dofinansowanie kosztów opieki nad dzieckiem, nietypowe rozkłady czasu pracy itp. Należy też zmieniać postrzeganie przez pracodawców kobiet na rynku pracy, gdyż mimo że są one lepiej wykształcone niż mężczyźni, to w sytuacji dekonjunkury szybciej niż oni tracą pracę;
- zatrzymanie na rynku pracy osób starszych – w sytuacji starzenia się społeczeństwa jest to szczególnie ważne. Należy kompleksowo wspierać tę grupę osób, by w sytuacji zagrożenia utratą zatrudnienia mogły one kontynuować aktywność zawodową i nie przechodziły w stan bierności zawodowej;
- przeciwdziałanie długotrwałemu bezrobociu – długotrwałe bezrobocie stanowi poważny problem małopolskiego rynku pracy i mimo spadku udziału tej grupy wśród bezrobotnych nadal jest to grupa dominująca. Trudności, jakie ma z powrotem na rynek pracy są ogromne. Są one związane z dezaktualizacją kwalifikacji zawodowych, a często też z brakiem motywacji do podjęcia pracy. W stosunku do tych osób konieczne są działania dające możliwość aktualizacji lub nabycia nowych umiejętności i kwalifikacji zawodowych w celu powrotu do zatrudnienia;
- wsparcie wejścia na rynek pracy ludzi młodych – udział tej grupy osób wśród bezrobotnych jest wciąż duży i stanowi istotny problem rynku pracy. Należy pomóc młodym osobom zdobyć doświadczenie zawodowe, gdyż to jest często przeszkodą do uzyskania zatrudnienia. Wydaje się, że forma staży jest odpowiednia dla poprawy sytuacji tej grupy bezrobotnych i jest też korzystna dla firm, gdyż nie generuje kosztów zatrudnienia;
- powiązanie sektora edukacyjnego z rynkiem pracy – należy bacznie obserwować potrzeby kwalifikacyjne przedsiębiorstw i wspierać pożądane ścieżki edukacyjne, tak by lepiej dostosować ofertę edukacyjną do potrzeb rynku pracy. Ważnym elementem jest też rozwój praktycznej nauki zawodu u przedsiębiorcy i wszelkich form staży, gdyż pomaga to odnaleźć się absolwentowi na rynku pracy;
- partnerstwo na rzecz zatrudnienia – niezbędna jest kontynuacja działań mających na celu integrację celów i sprzyjających zwiększaniu zatrudnienia przez różne instytucje i podmioty, gdyż pozwala to zmniejszyć negatywne skutki dla gospodarki i rynku pracy w okresie dekonjunkury gospodarczej.

Powyższe zalecenia obejmują działania mające na celu poprawę sytuacji w tych obszarach rynku pracy i gospodarki, które w największym stopniu wpływają na pogorszenie wskaźników małopolskiego rynku pracy. Działania te są niezbędne również w okresach dobrej koniunktury gospodarczej, lecz w czasie kryzysu są tym bardziej pożądane.

Literatura

1. *Aktywność ekonomiczna ludności w województwie małopolskim w III kwartale 2007 roku*, „Informacja sygnałna” 2007, nr 27.
2. *Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności*, GUS, Warszawa 2007–2009.
3. *Bezrobocie rejestrowane w II kwartale 2009 roku*, GUS, Warszawa 2009.
4. *Biuletyn WUP. I kwartał 2009 roku*, Wojewódzki Urząd Pracy w Krakowie, Kraków 2009.
5. *Kwartalna informacja o rynku pracy. IV kwartał 2008 r.*, GUS, Warszawa 2009.
6. *Ocena sytuacji na rynku pracy województwa małopolskiego w roku 2008*, załącznik do uchwały nr XXXII/473/09 Sejmiku Województwa Małopolskiego z dnia 25 maja 2009 r.
7. *Regionalny Plan Działań na Rzecz Zatrudnienia na rok 2009*, załącznik do uchwały nr 396/09 Zarządu Województwa Małopolskiego z dnia 16 kwietnia 2009 r., Kraków, kwiecień 2009 r.
8. *Rocznik Statystyczny Województwa Małopolskiego*, Urząd Statystyczny w Krakowie, Kraków 2009.
9. *Rynek pracy w Małopolsce. Raport za rok 2007*, Wojewódzki Urząd Pracy w Krakowie, Kraków 2009.
10. *Stan i ruch naturalny ludności w województwie małopolskim w 2007 roku*, „Informacja sygnałna” 2007, nr 12.
11. <http://www.stat.gov.pl/gus>
12. <http://www.wup-krakow.pl/malopolski-rynek-pracy>

THE PROBLEM OF UNEMPLOYMENT IN THE MAŁOPOLSKA REGION IN THE YEARS 2007–2009

Summary: The article deals with the situation in the labour market in the Małopolska region. The first part presents the level of the unemployment rate in this region and in Poland. Next, the structure of the unemployment is described in respect of sex, age and other factors. Finally, the author draws conclusions from the situation in the labour market of the Małopolska region and considers courses of action needed to improve the condition of this market.